

tartozik s nem a könyvkötő munkája. Hollandia, Olaszország, Németország a himzett kötés klasszikus földje.

Ha még megemlíjtük a karzat mentén elhelyezett keretekben látható török márványpapírokat s a XVIII. században Németországban, főleg Augsburgban készült sokféle, majd felhős, majd fal-kárpítra, majd himzésre stb. emlékeztető őrlapokat, úgy nagyjában teljes képét nyújtottuk a kiállítás anyagának.

Dr. Gulyás Pál.

GÖMÖRMEGYEI CSIPKÉK ÉS HIMZÉSEK.

GY fájdalom, kiveszésre ítéltháziiparnak igazán művészi formáit szándékozom bemutatni e cikkecske keretében.

Ha a kutató északi Gömörnek kicsiny faluiban rábukkan a népies műipar érdekesebb készítményeire, nem tudja, örvendjen-e annak a gazdagságnak, eredetiségnek, a mi a formákban megnyilatkozik, vagy búsuljon a népies ízlés elváltozásán, a régi tehnikai lassú kihalásán. Azok a munkák, a melyeket itt reprodukcióban bemutatok, nem éppen régiak, a legidősebb is csak vagy 100—150 éves lehet, de készítésüket már csaknem mindenütt abbahagyták.

Északi Gömörnek délről északra nyúló, úgyszólván csak délfelől megközelíthető völgyei már földrajzi helyzetüknél fogva is otthonát képezték oly népies műiparnak, mely egész sajátos, csak azon a vidéken ismert ornamentális motívumokat teremtett. Főképp a felső Sajó- és Csetnekvölgy falvainak vetélt (vert) csipkéire értem ezt, melyeket a gyakorlott szemű gyűjtő könnyen megkülönböztet a szomszéd Szepes- és Zólyom-megyékbeli csinálmányoktól, a Divald által ismer-

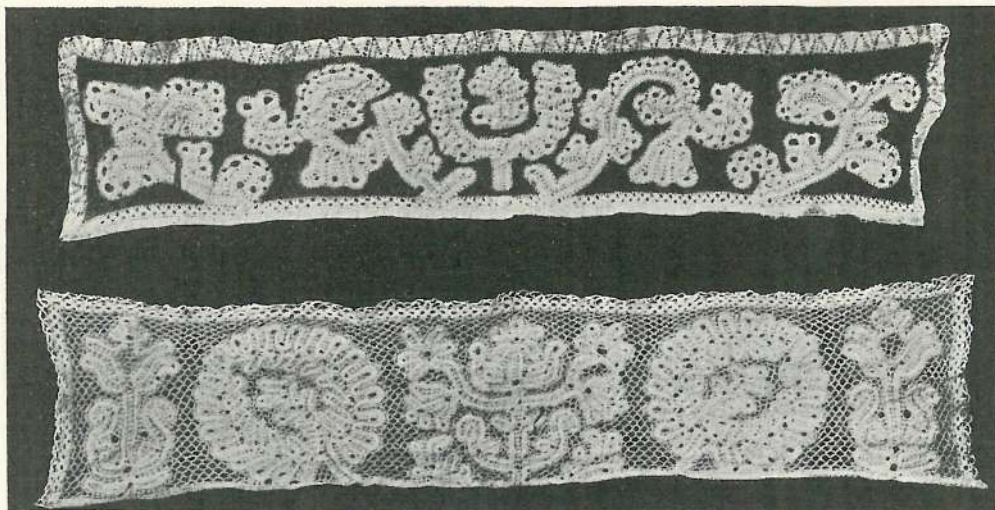
tetett laza rajzu sóvári csipkéktől pedig teljesen elütnek.

Természetesen, a csipke nem önállóan fordul elő, hanem mint szegés, rendszeren zsubrikolt díszszel is ellátott darabokon. A felső Sajó mentén, az ilyenkép díszített lepelnek rendeltetése az volt, hogy függönykép akaszszák a gyermekágyas asszony ágya körül, vagy halotti lepedőnek hímezték; a kisebbjét pedig régebben a menyasszony vette vállaira, úgy, hogy két hímeztett vége előre lógott. A mint látjuk, eléggé költői rendeltetése volt valaha az ilyen házi ékességnek s az a körülmény, hogy az életnek legfontosabb pillanatain vette elő tulajdonosa, teszi érthetővé és indokolttá azt a fáradságot, a mit tulajdonosa elkészítésére fordított.

Manapság csaknem teljesen abbahagyták a zsubrikolást és csipkeverést. Rozsnyótól északra néhány falu asszonynepe ragaszkodik ugyan még régi főkötős divatjához, s az ezeken a főkötőkön megkivánt csipkedísz foglalkoztat még néhány öreg asszonyt Alsó-Sajón és Rédiván, de zsubrikolt lepelt már nem készítenek.

Az ismertetést a csipkéken kezdem, mint a melyekben a legtöbb eredetiség található.

A legnagyobb részük egyetlen motívumnak egymás mellé helyeződéséből, ismétlődéséből áll. Az ilyen elrendezésnek tehnikai oka van. A vetéltó vánkoston előállított egyetlen motívumot tartalmazó mező könnyen fűzhető azután össze, hogy egész sort, szegélyt képezzen. A főmotívumot a csipkevetéltó vánkoston állítják elő külön, sűrű hátterét azonban sokszor horgolt sűrű háló képezi. Az ismétlődő motívumoknak igen sokféle változatát találtam. Legtisztább, mondhatni legmagyarosabb formája az, a mely közel áll a népies hímezéseken látható tulipán vagy pávatoll-virághoz (2. ábra felső csipkéje.) Igaz ugyan, hogy bemutatott példányunk csigavonalban kunkorodó szélső szirmaival szinte a lantalakra emlékeztet. Módosították ezt a virágot azután olykép,

RÉGI GÖMÖRMEGYEI CSIPKÉK. (3. ÉS 4. SZ.)

hogy belsejébe zárt magot helyeztek, vagy úgy, hogy a virágot magát kisebbre véve, a tövéből kétoldalt oldalleveleket növesztettek magasra. Ismét máson megtartva az oldalszirmok kunkorodásait, a virág közepébe leveles ágat illesztettek, vagy a szárnélküli virág körül keretelés-képen kígyóvonalat vezettek. A bemutatott példányok e virágkehely fokozatos elváltozásáról hű képet adnak (2—6. ábrák).

Ha az ugyancsak ilyen sorba rakott motívumokból keletkező csipkeminták egy másik csoportját akarom jellemezni, úgy az ornamentális értelemről vett bokorból kell kiindulnom. Az ilyen bokros díszítmény is igen sokféle. Van olyan, melyen a rövid törzs sűrű hullámvonalakból képezett naturalisztikus koronát hord. (1. ábra csipkéje.) Az egész fölfogás szinte naturalisztikusnak mondható, már a mennyire a technika megengedi. Másutt a bokor közepét kicsiny ötszirmú virág képezi s e virágot kétoldalt dús s szabálytalan lombozatú két ág fogja körül. Arra is van eset, hogy e középső virág háromszirmú, jobban kiemelkedik s az oldalágak alatta maradnak (2), vagy hogy a közepén két virág jelenik meg s több elágazás teszi az egészet ágas-bogassá.

Azok közül a csipkék közül, melyek nem ismétlődő darabokból vannak összefűzve, hanem már tehnikailag is egy folytonos sort képeznek, bemutatok egyet, az egész gyűjteménynek talán legérdekesebbjét, mely háromféle motívumból van összetéve. A középsője szép szimmetrikusan kiképzett ágas virág, mellette kétoldalt gömbalakú bokor, a legkülső két motívum pedig ismét szimmetrikus vékonyabb virágzat (4.). A többi folytonos szegélyminták minden változatosságuk és gazdagságuk mellett is inkább vonaldiszítésnek minősíthetők s kígyózó meneteik csak ritkán képeznek olyat, a mi növénymotívumnak volna tekinthető, ép azért kevésbé mondhatók magyaros jellegűeknek, sőt egynémelyik az idriai csipkékhöz hasonlít.

Sokkal kevésbé ismeretlenek azok a zsubrikulások, a melyeket Gömörben találtam s a melyekből néhányat szintén bemutatok. Úgy a technika, mint a formák találhatók Erdélytől kezdve egész túl a dunai nyugati vármegyékig. Az erősen stilizált kakasdíszítés kedvenc motívuma például a palóc himzéseknek is. Az egyetlen bemutatott zsubrikolt fríz mutatja azonban, hogy dacára azoknak a merev vonalaknak, a melyeket ez

GÖMÖRMEGYEI CSIPKÉK ÉS HIMZÉSEK

RÉGI GÖMÖRMEGYEI CSIPKÉK. (5. ÉS 6. SZ.)

a technika megkövetel, mennyire törekedtek mégis az ornamentnek ideális organizmust adni és pedig nem sikertelenül.

A felső Gömörben található régi, öltéssel előállított hímzések nagyjából egyeznek a többi felvidéki hímzésekkel s nem olyan ismeretlenek, hogy itt a bemutatást megérdemelnék. Egyetlen darab az, a melyre szokatlan technikájánál s szép rajzánál fogva fel kell hívnom a figyelmet, bár rajzát nem mutathatom be. Az egész két teljes réteg vászonnak egymásra varrásából alakult olykép, hogy az ornamentális indák menetének helyére a két réteg közé zsinórt varrtak s ezáltal az egészet relief-szerűvé tették. Ugyancsak élénkíti a rajzát ennek az a sűrű csomózás, a melylyel az egyes szirmokat kitöltötték.

Nem állhatom meg, hogy említést ne tegyek azokról az intézményekről, a melyeket a kereskedelemügyi minisztérium létesített a népies csipkeverő háziipar megóvására és fejlesztésére nem ugyan Gömörben, — a hol e foglalkozás szinte elhaltak mondható — hanem Kőrömbányán s nem messze tőle Ó-Hegyen. Mindkét helyen tanműhelyben tanítják a csipkekészítést s az elkészült munkának

van is kelete. Kivált az ó-hegyiek, a hol több a munkás, sokat adnak el s itt a közvetítő kereskedelem is ki van fejlődve. Hogy mennyire szívesen fogadja közönségünk az itt készült népies dolgokat, mutatja az, hogy élelmes kereskedőknek sikerült évente nagy mennyiségű csehországi Érchegységben készült csipkeárút eladni mint ó-hegyi készítményt. És mégis, a helyett, hogy szaporodnának a csipkekészítők, inkább fogytak, egész a legutóbbi időig kivált Kőrömbányán. Az a 10—12 forint, a mit szorgalmas munkás havonta megkeres, kevés arra, hogy az asszony népet a csipke mellett tartsa oly vidéken, a hol az amerikai munka- és cselédbérekkel annyira ismerősek.

Utóbbi időben javultak az állapotok s amint hallom, ismét szaporodnak a csipkeverők. Ez indította a kereskedelmi minisztériumot arra, hogy a tanműhelyeket újabb, lehetőleg magyaros rajzokkal lássa el, mert biz eddig jobbára csehországi és legfeljebb idriai mustrákat utánoztak bennük. E külföldi minták pedig távolról sem mérkőzhetnek ami pompás gömöri, lipitói és szepességi csipkeformáinkkal.

Gróh István.